

Tadqiqot.uz

AMIR
TEMUR

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No15
30 апрель

conferences.uz

ЎЗР 323(27.1)(063)
КВР 66.3(27)043
И-18

Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар, Тошкент, 2020

Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар, республика 15-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари, 30 апрел 2020 йил - Тошкент, Ўзбекистон. 2020 - 228 б.

Ўзбекистон Республикаси - 2021 йилдаги 2017-2021 йилдаги Ўзбекистон Республикасида илмий-амалий тадқиқотлар, республика 15-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари, 30 апрел 2020 йил - Тошкент, Ўзбекистон. 2020 - 228 б.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 15-ҚЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
12-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
15-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ ОНЛАЙН
КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-12**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN 15-MULTIDISCIPLINARY
ONLINE DISTANCE CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND
PRACTICAL RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-12**

ТОШКЕНТ-2020

УЎК 323(575.1)(063)
КБК 66.3(5У)я43
Й-18

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 15-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрел 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 228 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Маъсул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Юсувалиева Раҳима Профессор в.б., ю.ф.н. (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Норматова Дилдора Эсоналиевна, доцент (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Чариев Турсун Хуваевич Доцент (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тугган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Иқтисодиётда инновацияларнинг тугган ўрни

Воҳидова Меҳри Хасанова, Phd (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

6. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

7. Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Абдураҳимов Дилдора Раҳматуллаевна, PhD (Тошкент Молия институти)

8. Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

9. Архитектура ва дизайн йўналиши ривожлантириш

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

10. Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич, доцент (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

11. Физика-математика фанлари ютуқлари

Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич, доцент (Наманган муҳандислик-технология институти)

12. Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Маматова Нодира Мухтаровна Т.ф.д., доцент (Тошкент давлат стоматология институти)

13. Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

14. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

15. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Сувонов Боймурод Ўралович, доцент

(Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

16. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Қаххоров Ўктам Абдурахимович Phd доцент (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

17. Давлат бошқаруви

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

18. Фармацевтика

Абдуназаров Ахлиддин - PhD, (Наманган давлат университети)

19. Ветеринария

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

20. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

21. Мусиқа ва ҳаёт

Султанова Зухра - (Наманган давлат университети)

22. Жисмоний тарбия ва спорт

Мадаминов Баходир - п.ф.н, (Наманган давлат университети)

23. Тасвирий санъат ва дизайн

Жаббаров Ботиршер - доцент, (Наманган давлат университети)

24. Адабиёт

Сулаймонов Мўминжон- ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

25. Журналистика

Каримова Фаридахон - ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

Page Maker\Верстка\Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

94. Ёркин Шокирович Рахматуллаев, Абдулазиз Шаниязович Курбанов ОБЕСПЕЧЕННОСТЬ МИКРОНУТРИЕНТАМИ УЧАЩИХСЯ СЕЛЬСКИХ ШКОЛ ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	207
95. Ҳақимова Муабара Халиловна, Қурбонов Миржалол Мамасандович ЖАНУБИЙ ЎЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА ЭРОЗИЯ ВА АНТРОПОГЕН ОМИЛЛАР ТАЪСИРИДА ТУПРОҚ ТАРКИБИ ВА ЭКОЛОГИК ҲОЛАТИНИНГ ЎЗГАРИШИ...209	209
96. Гафурова Лазизахон, Шарипов Одил БУХОРО ВОҲАСИ СУҒОРИЛАДИГАН ТУПРОҚЛАРИНИНГ АСОСИЙ ХОССА- ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ТУПРОҚ ЭКОЛОГИК, БИОЛОГИК ҲОЛАТИНИНГ ИНТЕГРАЛ КЎРСАТКИЧЛАРИ.....	212
97. Даулетмуратов М.М., Джалилова Г.Т. РАҚАМЛАШГАН АГРОКИМЁДА ШЎРЛАНГАН ТУПРОҚЛАРНИНГ КАЛИЙ БИЛАН ТАЪМИНЛАНГАНЛИГИНИ ЎРГАНИШ АХАМИЯТИ (ОРОЛ БУЙИ ТУПРОҚЛАРИ МИСОЛИДА).....	214
98. З.Ҳ.Бафоева, О.Ашурова МАҲАЛЛИЙ ХОМ АШЁ АСОСИДА ОЛИНГАН КАЛИЙ ХЛОРИД ЎҒИТИ МЕЪЁРЛАРИНИНГ ҚАТТИҚ БУҒДОЙ ҲОСИЛИ ВА ДОН СИФАТИГА ТАЪСИРИ.....	216
99. Ш.К.Эгамбердиев, З.Ҳ.Бафоева СИДЕРАТ СИФАТИДА ЭКИЛГАН РАПС ВА КЎК НОХАТНИНГ ТУПРОҚ ГУМУС ВА АЗОТ БАЛАНСИГА ТАЪСИРИ.....	219
100. Ҳ.Т.Артикова, З.Х. Бафаева БУХОРО ВОҲАСИ СУҒОРИЛАДИГАН ТУПРОҚЛАРИНИ БИОЛОГИК АЗОТ БИЛАН БОЙИТИШ МАСАЛАЛАРИ.....	221
101. Мчедлури Теа, Хохобашвили Тинатин ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОЛИЧЕСТВА СОДЕРЖАНИЯ ХЛОРОРГАНИЧЕСКИХ ПЕСТИЦИДОВ В ВОДАХ РЕКИ ИОРИ И ИХ ВОЗДЕЙСТВИЕ НА РЫБУ.....	223
102. Boratova M.G., Qosimova D.Sh. MAMLAKATNI INNOVATSION RIVOJLANISHIDA EKOLOGIK MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH VA UNDA QONUN USTIVORLIGI.....	227

БУХОРО ВОҲАСИ СУҒОРИЛАДИГАН ТУПРОҚЛАРИНИНГ АСОСИЙ ХОССА-ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ТУПРОҚ ЭКОЛОГИК, БИОЛОГИК ҲОЛАТИНИНГ ИНТЕГРАЛ КЎРСАТКИЧЛАРИ

Гафурова Лазизахон Акрамовна

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети

Тупроқшунослик кафедраси профессори,

glazizakhon@yandex.ru" HYPERLINK "mailto:glazizakhon@yandex.ru"ru

Шарипов Одил Бафоевич

Бухоро давлат университети Агронимия ва биотехнология факультети Тупроқшунослик кафедраси

катта ўқитувчиси б.ф.б (PhD). sharipov3003@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада Воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларнинг умумий хосса-хусусиятлари келтирилган. Тупроқ экологик биологик ҳолатининг интеграл кўрсаткичлари асосида деградацияга учраганлиги бўйича индикатор мезонлари ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар. Тупроқ, шўрланиш, агрохимё, агрофизика, микробиология, фермент, минерализация, коэффициент, унумдорлик.

Бухоро воҳаси Ўзбекистоннинг бошқа ҳудудларига нисбатан бир қатор ўзига хос ҳудудий хусусиятларга эгаллиги билан фарқланади: жумладан, иқлим шароитларининг қуруқлиги, сийрак чўл ўсимликлар қоплами, ер ости сувларининг ер юзасига яқин жойлашиши ва маъданлашиш даражаси юқорилиги, ўзига хос геоморфологик ва литологик шароитлари билан тавсифланиб, бу шароитлар бевосита ҳудудда амалга ошувчи тупроқ хосил бўлиши жараёнларига ва ҳудуд тупроқларининг хоссалари (морфогенетик, агрохимёвий, агрофизик, физик-химёвий, сув-физик ва биологик) намоён бўлишида ўз таъсирини кўрсатади. Воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларнинг морфологик кўрсаткичлари ўзига хослиги билан ажралиб туради, уларда агроирригацион қатлам мавжуд бўлиб ранги, механик таркиби, зичлигига кўра бир текис, гумусли қатлам суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқларга нисбатан яққол ажралиб турмайди, лекин қалинлиги кўпроқ бўлиши билан тавсифланади. Агроирригацион қатлам бўйича воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқлар - "қалин", суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқлар - "ўртacha қалин" гуруҳларига ажратилди.

Ўрганилган тупроқларда аниқланган микроорганизмларнинг катта гуруҳини аммонификаторлар ташкил этди. Тупроқларни микроорганизмлар умумий миқдори бўйича қуйидаги камайиб борувчи қаторга қўйиш мумкин: воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқлар > суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқлар > суғориладиган чўл-қумли тупроқлар. Тупроқ профилилари бўйлаб микроорганизмлар миқдори юқори ҳайдалма қатламларидан қуйи қатламлари томон камайиб боради. Микроорганизм гуруҳлари орасида аммонификаторлар миқдори воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларида суғориладиган ўтлоқи-аллювиал, айниқса суғориладиган чўл-қумли тупроқларига нисбатан гумус профилини такрорлаб аста-секин камаяди. Ўрганилган тупроқларда ферментларнинг фаоллиги (каталаза, пероксидаза, полифенолоксидаза) ошиши бўйича тупроқларнинг қуйидаги кўпайиб борувчи қаторга қўйиш мумкин: воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқлар > суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқлар > суғориладиган чўл-қумли тупроқлар. Ферментлар фаоллиги ҳам кесманнинг юқори қатламидан қуйи қатламга қараб камайиб боради, айниқса, суғориладиган чўл-қумли ва суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқларида бу ҳолат яққол намоён бўлди.

Органик моддаларнинг минерализация коэффициенти ($K_{мин}$) суғориладиган тупроқларда кечадиган микробиологик жараёнларнинг ўзига хос информатив кўрсаткичи сифатида хизмат қилади. Воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларида ушбу кўрсаткич 0,363-0,464 ни, суғориладиган ўтлоқи-аллювиал 0,408-1,078 ни, чўл-қумли тупроқлар 0,731-1,444 ни ташкил қилади. Азот бирикмалари органик моддаларнинг микробиологик ўзгаришини трансформация ($K_{онт}$) коэффициенти орқали ифодаланди. Воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларда ушбу кўрсаткич 3,55-8,84 ни, суғориладиган ўтлоқи-аллювиал 2,00-5,84 ни, чўл қумли тупроқлар 1,01-1,43 ни ташкил этди. Трансформация коэффициенти ($K_{онт}$) бўйича тупроқларни қуйидаги кўпайиб борувчи: воҳа ўтлоқи - аллювиал тупроқлар > суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқлар > суғориладиган чўл-қумли тупроқлар қаторига жойлаштириш мумкин.

Воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларида гумусли қатлам қалинлиги, органик модда захирасининг кўплиги, узоқ йиллар суғориш давомида намланиб турганлиги сабабли минерализация коэффициенти пастроқ қийматта, биоорганик-минерал комплекси "БОМК" кўрсаткичи эса бошқа ҳудуд тупроқларига нисбатан юқорилиги кузатилади. Суғориладиган чўл-қумли тупроқларда микроорганизмлар плазмаси

азоти 29-30%, суғориладиган ўтлоқи аллювиал тупроқларида 26-28% ва воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларида 22-23% ни ташкил этиб, органик модданинг парчаланиш энергияси суғориладиган воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларидан ўтлоқи-аллювиал ва чўл-қумли тупроқлари томон ортиб боради. Энг юқори биогенлик хусусияти суғориладиган чўл-қумли, сўнгра суғориладиган ўтлоқи-аллювиал ва энг кам воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларига хослиги билан тавсифланади. Худуднинг табиий-иклим шароитлари ва тупроқ хосса-хусусиятлари (гумус, микроорганизмларнинг гуруҳлари миқдори, ферментлар фаоллиги, тупроқ нафас олиш жадаллиги кўрсаткичлари) га боғлиқ равишда ҳамда тупроқларнинг экологик-биологик ҳолатининг интеграл кўрсаткичлари (ТЭБҲИК) қиймати асосида, умумий биологик фаоллиги даражаси-воҳа ўтлоқи-аллювиал тупроқларда “жуда юқори”, суғориладиган ўтлоқи-аллювиал тупроқларда “юқори”, суғориладиган чўл-қумли тупроқларида “ўртача” эканлиги кузатилади.

Бухоро воҳаси суғориладиган тупроқларининг асосий хосса-хусусиятлари ва тупроқ экологик биологик ҳолатининг интеграл кўрсаткичлари асосида деградацияга учраганлиги бўйича ишлаб чиқилган индикатор мезонлари худуд тупроқлари унумдорлигини баҳолаш, хариталаш ва тупроқ-экологик мониторингини юритишда фойдаланиш тавсия этилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Гафуров К.Г., Абдуллаев Х.А. Характеристика почвенного покрова орошаемой зоны Бухарской области // Ташкент. - Изд-во “Фан”. - 1982. - С.12-140.
2. Фелипиант И.Н., Конобеева Г.М., Горбунов Б.В., Абдуллаев М.А. Почвы Узбекистана (Бухарская и Навоийская области). - Ташкент: Фан, 1984. - С.3-60.
3. Кўзиев Р.Қ., Абдурахмонов Н.Ю. Суғориладиган тупроқларнинг эволюцияси ва унумдорлиги. - Тошкент, 2015. - Б.136-139.
4. Мазиров.М.А., Матюк.Н.С., Полин.В.Д., Малахов Н.В. Изменение агрохимических показателей плодородия почвы при длительном окультуривании// Владимирский Земледелец научно практический журнал, №1 (79) 2017.С.15-19.